

УДК 347.971

I. Ізарова, д-р юрид. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна,
Е. Сільвестрі, проф. кафедри права
керівник курсів з підготовки спеціалістів ADR, Університет Павія

ПРИНЦИП "CASE MANAGEMENT" У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ІТАЛІЇ ТА УКРАЇНИ

Статтю присвячено одному з найактуальніших питань сучасної науки цивільного процесу – принципу "case management", який упродовж останніх двадцяти років упевнено завойовує чільне місце під сонцем реформ цивільного процесуального законодавства в європейських державах. Основою для цього дослідження стала національна доповідь, підготовлена проф. Сільвестрі на конференцію Міжнародної асоціації процесуального права "Про судовий менеджмент у порівняльному аспекті", що відбулася 8–10 листопада 2017 р. у Тянчжині, КНР, друга сесія "Організація розгляду справ", основний доповідач – д-р Джон Сорабджі. Охарактеризовано положення реформованого цивільного процесуального законодавства України, в якому прослідковуються ідеї запровадження принципу "case management". Підготовлено пропозиції щодо визначення суті цього принципу та більш комплексної реалізації в законодавстві Італії та України.

Ключові слова: цивільне судочинство; принцип організації розгляду справи; ефективний та своєчасний захист прав; європейський цивільний процес.

Принцип "case management" став стержнем реформи цивільного судочинства Великої Британії, основною метою якої було підвищення доступності правосуддя і зменшення витрат на розгляд справ у суді, а також спрощення правил та модернізація судочинства [1, 2]. Для цього лорд Г. Вульф запропонував відійти від традиційних підходів щодо організації розгляду справи – так званого інквізиційного, де діє активний суддя і пасивні сторони, і змагального, в якому суддя відіграє пасивну роль, а процес залежить від активності сторін. Ці моделі впродовж доволі тривалого часу реалізувалися у процесуальному законодавстві європейських країн [3]. Проте, на його думку, жоден із них не забезпечив ефективного правосуддя, тому він запропонував новий підхід, відповідно до якого у сторін та суду кореспондуючі права та обов'язки, що забезпечують їх однакову взаємну відповідальність за організацію розгляду справи та її результат.

Шляхом перерозподілу обов'язків сторін і суду, залишаючи за останнім контроль за організацією розгляду справи, за задумом лорда Вульфа можна було б вирішити такі проблеми, як невинуватене затягування розгляду справи, надмірні судові витрати на розгляд справи тощо. Відповідно за судами він залишив остаточне право вирішити, яка процедура підходить для розгляду справи; установити реальні терміни вчинення процесуальних дій і забезпечити дотримання цієї процедури та термінів. Під час перекладу цього принципу українською мовою ми виходили більш із його суті й основної мети, для досягнення якої він і був запроваджений. Мета, передусім, полягає у забезпеченні ефективної організації судового розгляду справи шляхом взаємодії суду і сторін, зокрема, у визначенні порядку розгляду справи, часу проведення судового засідання, у термінах здійснення процесуальних дій тощо. З огляду на це, на наше переконання, найбільш вдалим терміном для перекладу терміну "case management" буде такий: "організація розгляду справи" судом.

У подальшому принцип організації розгляду справи знайшов своє місце в реформах більшості європейських країн. Як влучно зазначив А. Узелац, цілком варто відійти від цієї дихотомії й утвердити принцип організованого розгляду справи та лояльного співробітництва з метою забезпечення справедливого, ефективного, своєчасного та пропорційного вирішення цивільних справ [4, с. 3–18]. Проте при цьому в ЄС досі не сформувалося єдиного підходу до питання про судовий контроль за процесом, як зазначено у Доповіді про спільні мінімальні стандарти цивільного процесу в ЄС [5]: основними трендами реформ цивільного процесу серед держав-членів є забезпечення ефективності процесу,

що передбачає надання суддям відповідного рівня судового контролю, і це не притаманне системам так званого слідчого процесу, а більше інквізиційному; водночас слід констатувати зовсім протилежні результати, що можна пов'язати, зокрема, із недостатністю суспільної довіри до суддів у постсоціалістичних країнах.

Отже, ефективне функціонування принципу організації розгляду справи залежить від сукупності факторів, які зумовлюють та визначають особливості його реалізації в конкретному національному законодавстві. Які, наприклад, перспективи його реалізації в цивільному процесуальному законодавстві Італії і України? Про це детальніше йдеться у другій та третій частинах нашої статті.

Підготувати доповідь про організацію розгляду справ у цивільному судочинстві в Італії так само складно, як і "ганятися за дикими гусями". Організація розгляду справ є одним із найактуальніших питань цивільного процесу, що обговорюються серед науковців. Судді й політики звертаються до нього, перш за все, як це влучно кажуть англійською мовою, "щоб справити належне враження". Проте просто висловлювання не могло так магічно вплинути на так довго очікувану ефективність та своєчасність судового розгляду. Реальність полягає в тому, що організації розгляду справ практично не існує в італійських судах. Безумовно, є якісь унікальні приклади роботи судів, в яких уживаються зусилля для того, щоб краще організувати розгляд величезної і постійно зростаючої кількості справ, але процесуальні правила, самі по собі або практика їх застосування, не свідчать про те, що запроваджено організований розгляд справ у судах.

За останні тридцять років Італія стала свідком численних реформ, спрямованих на удосконалення цивільного правосуддя. На жаль, їх результати були доволі скромними, хоча кількість справ, що розглядаються в судах першої інстанції (і, трохи менше, в апеляційних судах), зменшилась. Проте ця приємна обставина не є результатом набуття суддями особливих управлінських навичок, що дали їм змогу краще організувати розгляд величезної кількості справ. Причиною, швидше за все, стало те, що в Італії закріплено обов'язкове ADR, яке і стало певною перешкодою для доступу до суду.

Нещодавно Єврокомісія зазначила те, що результати реформ цивільного правосуддя з'являються дуже повільно, а тривалість розгляду справи у цивільному судочинстві залишається основною проблемою. Незважаючи на певне зменшення термінів розгляду в судах нижчих інстанцій, час розгляду справи у провадженнях у цивільних та комерційних справах продовжує залишатися одним із найдовших у ЄС у всіх ін-

станціях [6]. Рішення, запропоноване Комісією, є простим: "зменшити терміни провадження в цивільному судочинстві шляхом запровадження ефективної організації розгляду справ та правил, що забезпечують процесуальну дисципліну" [7].

Відповідно, організація розгляду справи може стати одним із можливих рішень багаторічної кризи італійського цивільного правосуддя, і це допоможе Італії вийти із "прекрасної ізоляції" та взяти активну участь у реформах, що провадяться державами-членами ЄС у сфері судочинства в цивільних і комерційних справах.

Насправді, у більшості італійських процесуальних реформ ми повністю знехтували низкою уроків, отриманих законодавцями інших держав-членів. Показовим є приклад, пов'язаний із підготовкою провадження розгляду справи. Хоча останні реформи, запроваджені в Іспанії, наприклад, передбачали конкретну початкову стадію провадження, на якій би проводилася підготовка до розгляду справи в концентрованому підготовчому засіданні. Це ніби прелюдія до основного судового засідання, яка дозволяє досягнути різних цілей (таких як подання доказів, заслуховування клопотань та заяв сторін тощо); італійські судді все ще проводять нескінченну кількість судових засідань, розпорощених упродовж непередбачуваного періоду часу, тому справедливо зауважити, що концепція справжнього підготовчого етапу залишається тією бажаною метою, до реалізації якої ще дуже далеко.

У цій ситуації не варто дивуватися тому, що організація розгляду справ судом є *terra incognita*. Дивує також те, що відповідно до Цивільного процесуального кодексу, суд "наділений усіма повноваженнями, необхідними для швидкого і справедливого ходу розгляду справи", включаючи право "установлювати терміни для здійснення процесуальних дій" (ст. 175, розд. 1 і 2; пер. англ. Е. Сільвестрі). Крім того, суд також може застосовувати санкції до сторін та їх представників у разі, якщо вони порушили обов'язок сприяти суду справедливо і чесно розглядати справу (ст. 88). Таким чином, зрозуміло, що згідно із чинними процесуальними правилами, італійські суди могли б вдаватися хоча б до мінімальної організації розгляду справ. Насправді це не відбувається. Що ж заважає суддям експериментувати з більш організованим підходом до розгляду справ?

Фактично ситуація ускладнюється тим, що кількість справ є величезною, а судів недостатньо. Ці два взаємопов'язані прокльони, з якими не може впоратися італійська система правосуддя, не дозволяють суддям приділяти належну увагу кожній справі для того, щоб правильно організувати її розгляд. Нещодавні спроби поліпшити ситуацію, наприклад, шляхом створення так званого *ufficio per il processo* (що може бути приблизно перекладено як "офіс з організації провадження"), збільшує кількість суддівських кадрів шляхом зарахуванням до них персоналу суду (як правило, молоді випускники-правознавці), мирових суддів та інших осіб, які повинні допомогти суддям розібратися в морі заяв, клопотань та інших видів документів, що надходять до судів та опанувати онлайн-судочинство (нещодавнє надбання італійського правосуддя). Сама по собі ідея про групу з осіб, які компетентно вирішують задачі, що не повинен робити сам суддя, непогана. На практиці ж занадто багато залишається для "організаційної творчості" кожного суду та його спроможності вигадувати "гарний приклад"¹, що не обов'язково гарантує задовільні та однакові результати по всій країні.

Окрім практичних реалій, існують також принципові ідеологічні перешкоди будь-яким спробам реформування Цивільного процесуального кодексу та запровадженню підходу, що полягає у чітко передбаченій і структурованій, а не епізодичній, організації розгляду справи, а також у забезпеченні можливості вибору судової процедури відповідно до принципу пропорційності. Згідно з широко розповсюдженою думкою, надання суддям повноважень щодо організації розгляду справи означає запровадження авторитаризму в цивільному процесі. Щоб зрозуміти цю цікаву ідею, слід проаналізувати історію чинного Цивільного процесуального кодексу. Кодекс був ухвалений у 1940 р., і той факт, що суди були наділені повноваженнями, які дозволяли їм відігравати активну роль у процесі, пізніше розглядалися як ознака "фашистського" або авторитарного підходу до судового провадження. Саме тому до будь-яких ідей про наділення суддів більшими повноваженнями часто ставляться скептично, якщо не ворожо. Як часто це трапляється, помилкові уявлення випливають із незнання, і навіть, у випадку з Кодексом та повноваженнями суддів, не точного аналізу Доповіді, що додана до оригінального тексту Кодексу.

У вказаній Доповіді йдеться про те, як розробники Кодексу передбачили ідеї, які стануть популярними значно пізніше. У їхній концепції динаміка цивільного судочинства повинна відповідати потребам конкретної справи. Диктат єдиної, жорсткої процедури, що застосовується до кожного і до будь-якої справи, – наголошується у Доповіді, – не забезпечує точного з'ясування фактів (що є насамперед необхідним у складних справах), а також своєчасного розгляду справ (що особливо важливо, коли справа проста або вимагає швидкого вирішення). Тому необхідно організувати вирішення справи згідно із принципами адаптивності та гнучкості: суд, за сприяння сторін, має пристосувати процедуру до особливостей справи, щоб забезпечити максимальний можливий рівень процесуальної економії.

Навіть незважаючи на те, що появи принципу організації розгляду справи в цивільному процесі Італії не може бути передбачено, принаймні, у найближчому майбутньому, слід згадати про порівняно нове провадження в суді першої інстанції, що запроваджено в 2009 р., і скромно провіщує організаційні заходи. Тут йдеться про те, що пов'язане з так званим "спрощеним провадженням" (італійською *procedimento sommario di cognizione*), яке може бути обране позивачем у разі дотримання певних вимог. Із погляду організації розгляду справи, спрощене провадження є цікавішим, оскільки суд "на підставі позовної заяви та, заслуховуючи думку сторін, може вирішити, як буде розглядатися справа, не допускаючи будь-яких формальностей, що не є суттєвими для захисту прав учасників процесу" (ст. 702 *ter*, розд. 5 Кодексу, мій переклад). Тому суд може адаптувати (пристосувати) процедуру її розгляду до конкретних потреб за допомогою запровадження більш гнучкого підходу, який є прямо протилежним жорсткому підходу, що характерний для звичайного провадження в суді першої інстанції. На жаль, спрощене провадження не виявилось дуже успішним на практиці з різних причин, які не можна пояснити тут і зараз. Незважаючи на це, у законопроекті, що поданий до Парламенту для (десятого) реформування Цивіль-

створення "офісу з організації провадження", підготовленому Вищою радою суддів (Consiglio Superiore della Magistratura, а також CICC, Самоврядування судової системи Італії). Ел.pecyпc. http://www.csm.it/web/csm-internet/ufficio-per-il-processo/esperienze#Tra_prassi_positive_e_previsioni_normative.

¹ Примітка. Обидва вирази "організаційна творчість" та "гарний приклад" використано в офіційному документі про

ного процесуального кодексу, передбачено узагальнення спрощеного провадження, яке стане основною моделлю провадження у судах першої інстанції. У деяких наукових і професійних юридичних колах законопроект не сприйнято позитивно, але тут марно говорити про протилежні думки, висловлені різними зацікавленими сторонами, оскільки відбулися політичні вибори. Парламент повинен ухвалити нові закони й інші важливі законопроекти. Тому реформу цивільного процесу в Італії і запровадження організації розгляду справ знову доведеться чекати.

Як ми бачимо із проаналізованих у вступі до цієї статті ідей лорда Г. Вульфа, принцип організації розгляду справи містить такі компоненти: розподіл обов'язків між сторонами та судом щодо обрання процедури розгляду справи; визначення конкретних термінів вчинення процесуальних дій; дотримання пропорційності у судових витратах.

Традиційно в Україні, як і в Італії, підхід, згідно з яким у процесі діє авторитарний суддя, критикується, а забезпечення змагальності і передача ключової ролі сторонам підтримуються як такі, що запроваджені в умовах становлення вже незалежного судочинства і відповідають вимогам побудови правової демократичної держави.

Під час підготовки ЦПК 2004 р. змінено основне завдання цивільного судочинства. У ст. 2 ЦПК УРСР 1963 р. під завданням цивільного судочинства визначено охорону прав та законних інтересів фізичних, юридичних осіб, держави шляхом усебічного розгляду та вирішення цивільних справ повністю відповідно до чинного законодавства (зі змінами від 23 січня 1981 р.). Це було підставою для майже безмежної влади судді в радянському процесі, який мав змогу з метою охорони прав та інтересів осіб навіть вийти за межі позовних вимог, заявлених у справі.

Під час підготовки ЦПК 2004 р. українські законодавці вирішили відійти від радянського підходу й активного судового контролю за динамікою справи та забезпечити справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ із метою захисту порушених або оспорюваних прав та свобод фізичних і юридичних осіб. Тобто основний акцент роботи суду було переміщено на розгляд справи, а не на захист прав чи інтересів, що в цивільних справах цілком виправдано. Відповідно суддю було обмежено тільки розглядом позовних вимог (а саме: тільки за зверненням осіб, у межах заявлених ними вимог і на підставі поданих учасниками доказів відповідно до ст. 11), позбавлено можливості витребувати докази або призначати експертизу (натомість суд мав сприяти всебічному і повному з'ясуванню обставин справи так: роз'яснювати особам, які беруть участь у справі, їх права та обов'язки, попереджувати про наслідки вчинення або не вчинення процесуальних дій, сприяти здійсненню їхніх прав відповідно до ст. 10) [9].

Не можна сказати впевнено, які саме причини кризи цивільного судочинства в Україні, але основними проблемами є тривалість розгляду справи, величезна кількість яких розглядається судами (за даними судової статистики це більше 1 млн справ на рік у цивільному судочинстві в судах першої інстанції) та відсутність гідної альтернативи – позасудового вирішення спорів. Остання проблема, з огляду на нове гасло "звернення до суду як останньої інстанції з вирішення спору" [4, с. 3–18], є надзвичайно актуальною.

Сучасна реформа цивільного судочинства давно наріпла. Відповідно у *Законі про внесення змін до Гос-*

подарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів № 6232 [10] передбачено кілька нових інститутів, серед них загальне і спрощене позовне провадження, принцип пропорційності цивільного судочинства й ускладнений порядок визначення та оплати судових витрат. Ці новели зумовлені зміною основного завдання цивільного судочинства – відповідно до ЦПК 2017 р. воно повинно бути ефективним. Це свідчить про перехід до нового для українського законодавства порядку здійснення правосуддя і запровадження нового підходу до визначення ролі судді та учасників процесу в організації розгляду справи.

Відповідно в положеннях нового ЦПК можна виділити три компоненти принципу організації розгляду справи: вирішення питання про процедуру розгляду справи; установлення термінів вчинення процесуальних дій; а також визначення судових витрат, що понесуть сторони.

Зокрема, за законом суддя остаточно вирішує питання про визначення порядку розгляду справи – загальний чи спрощений. Ініціатива розпочати спрощене позовне провадження все ж таки належить позивачеві, відповідно до частини 2 ст. 184 ЦПК, а також ст. 276, що фактично дублюється. Водночас в частині 1 ст. 277 зазначено, що суд сам вирішує питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження в ухвалі про відкриття провадження у справі (малозначній або трудовій); і тільки відповідно до частини 2 – у всіх інших випадках за наслідками розгляду відповідного клопотання. Тобто суд наділений доволі широкими повноваженнями вирішити, в якому порядку розглядатиметься справа. Одразу зауважимо, що ухвала, в якій судом вирішене питання про порядок розгляду справи – загальний або спрощений, не оскаржується окремо від остаточного рішення суду.

Суд також вправі остаточно вирішити питання про призначення судового засідання у спрощеному провадженні. Відповідно до частини 5 ст. 279 суд розглядає справу в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої зі сторін про інше. При вирішенні цього питання суд відповідно до ЦПК враховує: 1) ціну позову; 2) значення справи для сторін; 3) обраний позивачем спосіб захисту; 4) категорію та складність справи; 5) обсяг та характер доказів у справі, у тому числі, чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо; 6) кількість сторін та інших учасників справи; 7) чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес; 8) думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.

Ці умови дійсно мають важливе значення для вирішення справи. Зокрема, значення розгляду справи для сторін справді повинно впливати на вибір порядку захисту прав, тому питання про врахування думки сторін щодо розгляду справи у порядку спрощеного провадження варто підняти. Проте, на наше переконання, слід виходити з такого. Закон і воля сторін повинні бути рушійною силою під час реалізації принципу пропорційності цивільного судочинства, який має системно застосовуватися разом із принципами диспозитивності та змагальності цивільного судочинства. Наділення суду повноваженням визначити правила розгляду справи посягає на принцип диспозитивності та право заявника обрати порядок захисту своїх прав, принаймні заявити клопотання про це або заперечити.

Спрощена процедура розгляду справ має бути дієвою альтернативою для загального позовного провадження, але обрати її для захисту має саме заявник, а не суд, який може тільки визначити, чи не порушується при цьому закон. Для захисту своїх прав заявник обере найефективніший порядок – або спрощений, що дозволить оптимізувати витрати та час, або загальний, що дозволить скористатися всіма наявними інструментами для досягнення результату. При цьому спрощення повинно означати зменшення або зменшення всіх прав осіб, які беруть участь у справі, а тільки їх права на вибір процедури розгляду справи. Цей вибір повинен забезпечуватися законом, має бути узгодженим між сторонами та судом, що більше узгоджується із запропонованим принципом організації розгляду справи.

Другий компонент організації розгляду справи пов'язаний із не менш актуальною проблемою тривалості судочинства. За ЦПК 2004 р. передбачено розумні терміни розгляду цивільної справи, але не більше двох місяців із дня відкриття провадження у справі. Скорочені терміни встановлено тільки для двох категорій справ – про аліменти та у трудових спорах. У ЦПК 2017 р. закріплено принцип розумності термінів розгляду справи судом. Відповідно для спрощеного позовного провадження передбачено розумні терміни розгляду справи, але не більше шістдесяті днів із дня відкриття провадження.

Для загального позовного провадження передбачено такі часові межі: суд має розпочати розгляд справи по суті не пізніше ніж через шістдесят днів із дня відкриття провадження у справі, а у випадку продовження терміну підготовчого провадження – не пізніше наступного дня із дня закінчення такого терміну; він має розглянути справу по суті протягом тридцяти днів із дня початку розгляду справи по суті. Відповідно до ст. 189 підготовче провадження має бути проведене протягом шістдесяті днів із дня відкриття провадження у справі, але у виняткових випадках для належної підготовки справи для розгляду по суті цей термін може бути продовжений не більше ніж на тридцять днів за клопотанням однієї зі сторін або з ініціативи суду. Таким чином, провадження у справі може тривати близько 120 днів або 4 місяці – підготовче провадження може тривати 90 днів, потім 30 днів розгляду справи по суті.

Суддя відповідно до положень нового ЦПК навіть отримує ширші повноваження – згідно зі ст. 121 він має встановлювати розумні терміни для вчинення процесуальних дій. Процесуальні терміни в національному законодавстві завжди поділялися на два види – установлені законом та судом. За новим ЦПК суд має встановлювати такі терміни, як подання письмових заяв тощо. Водночас є певні слабкі місця нового ЦПК, зокрема, положення ч. 7 ст. 178, відповідно до якої термін подання відзиву подається в термін, який встановлюється судом, але не може бути меншим п'ятнадцяти днів із дня вручення ухвали про відкриття провадження у справі. Цей термін водночас має дозволити відповідачу підготувати цей відзив та відповідні докази, а іншим учасникам справи – отримати відзив не пізніше першого підготовчого засідання у справі. Згідно зі ст. 179 та 180 позивач та відповідач мають право обмінятися також відповіддю на відзив та запереченнями у термін, теж встановлений судом, але вже до початку розгляду справи по суті. Тобто, з одного боку, створюється підґрунтя для забезпечення співробітництва суду і сторін, але, з іншого боку, навряд чи можна передбачити це, не перевищуючи терміни заздалегідь. Імовірно, обмін такими документами поза судовим засіданням за

домовленістю між сторонами впродовж встановленого судом терміну був би кращим виходом.

Упродовж реформи цивільного судочинства також змінено підходи до контролю судом розподілу судових витрат. Уперше в ЦПК 2017 р. правило про відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалено судові рішення, було закріплено у вигляді принципу (ч. 2 ст. 3). Водночас значно ускладнено порядок визначення розміру цих судових витрат та їх оплати і розподілу. Зокрема, відповідно до ст. 134–135 кожна сторона у своїй першій заяві має визначитися, які судові витрати вона понесла і які планує понести у зв'язку з розглядом справи; суд відповідно може зобов'язати сторони забезпечити судові витрати з метою виконання рішення у справі. Суд отримав відповідні інструменти впливу на поведінку учасників справи, зокрема, при вирішенні питання про розподіл судових витрат, він може врахувати поведінку сторони під час розгляду справи, що призвела до затягування розгляду справи (наприклад, подання стороною явно необґрунтованих заяв і клопотань; безпідставне твердження або заперечення стороною певних обставин, які мають значення для справи; безпідставне завищення позивачем позовних вимог; дії сторони щодо досудового вирішення спору та щодо врегулювання спору мирним шляхом під час розгляду справи; стадію розгляду справи, на якій зазначені дії вчинялися). Суд відповідно до чинного ЦПК навіть отримав право покласти на сторону всі судові витрати повністю або частково незалежно від результатів вирішення спору у випадку зловживання нею чи її представником процесуальними правами, або якщо спір виник унаслідок неправильних дій сторони.

На поведінку сторін у процесі суд також може вплинути, застосовуючи штраф як захід процесуального примусу (відповідно до ст. 144 та 148 ЦПК). Серед підстав для його застосування є: невиконання процесуальних обов'язків, зокрема ухилення від вчинення дій, покладених судом на учасника судового процесу; зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству; неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом або неподання таких доказів без поважних причин тощо.

Такі повноваження суду, установлені ЦПК 2017 р., забезпечують йому можливість дієво впливати на поведінку сторін у процесі, підсилюють його роль у динаміці розгляду справи, а також мають сприяти належній організації розгляду справи.

Висновки. Перш за все, варто підтримати ідею за провадження у законодавстві нового принципу організації розгляду справ із метою забезпечення ефективності судочинства. З огляду на те, що в Україні, як і в Італії, залишилась певна упередженість до суддівського контролю за динамікою процесу, слід детальніше визначити цілі та критерії застосування конкретних повноважень судді, зокрема, під час вирішення питання про розподіл судових витрат тощо.

Для ефективного розгляду справи варто забезпечити не тільки лояльну співпрацю між суддею та сторонами, але також і між самими сторонами спору, покладаючи на них певні процесуальні обов'язки. Це стосується розкриття доказів, обміну змагальними паперами, вручення судових документів тощо. Таким чином, учасників процесу можна *схилити* до організованої взаємодії, що ймовірно приведе їх до пошуку більш компромісного рішення. Водночас можна розвантажити суд від деяких функцій, які прямо не пов'язані зі здійсненням право-

суддя. Контролю судді за організацією взаємодії між сторонами спору буде достатньо для забезпечення динаміки процесу, розгляду і вирішення справи.

Водночас, слід враховувати, особливо в Україні, що звернення до суду має стати останньою інстанцією для захисту прав і не може застосовуватися як панацея тільки тому, що виконання судового рішення гарантоване державою й апаратом примусу. Тому доступ до правосуддя, як правильно зазначено в одному з останніх звітів про доступність правосуддя, не можна розглядати як синонім доступу до судів та до адвокатів [11]. У ЦПК України зазначено, що сторони вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або якщо цього вимагає закон. Відповідно це положення має сприяти поширенню звернень до ADR за згодою сторін. Проте у подальшому варто запроваджувати обов'язкові підстави для звернення до ADR, зокрема, за прикладом Італії, для споживчих спорів. Успішний приклад Ebaу Resolution Center вартий підтримки, яка сприятиме поширенню цього досвіду в інших країнах. Відповідно варто підтримати і сприяти запровадженню якомога більшої варіативності альтернативного вирішення спорів, які спрямовані на мирне позасудове врегулювання.

Список використаних джерел:

1. Woolf H.K. Access to Justice, Interim Report. Lord Chancellor's Department / H.K. Woolf. – June, 1995. [Electronic source]. Access mode : https://e-l.unifi.it/pluginfile.php/457346/mod_resource/content/1/Access%20to%20Justice%20Final%20Report.pdf.
2. Woolf H.K. Access to Justice, Final Report.H.M. Stationery Office / H.K. Woolf. – 1996. [Electronic source]. Access mode : : https://e-l.unifi.it/pluginfile.php/457346/mod_resource/content/1/Access%20to%20Justice%20Final%20Report.pdf.

И. Изарова, д-р юрид. наук, доц.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина,
Е. Сильвестри, проф. кафедры права, руководитель курсов по подготовке специалистов ADR, Университет Павия

ПРИНЦИП "CASE MANAGEMENT" В ГРАЖДАНСКОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ: СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ИТАЛИИ И УКРАИНЫ

Статья посвящена одному из актуальных вопросов современной науки гражданского процесса – принципу "case management", который на протяжении последних двадцати лет уверенно завоевывает свое место под солнцем реформ гражданского процессуального законодательства в европейских государствах. Основой для этого исследования стал национальный доклад, подготовленный проф. Сильвестри на конференцию Международной ассоциации процессуального права "О case management в сравнительном аспекте", состоявшуюся 8–10 ноября 2017 в Тяньчжине, КНР, вторая сессия "Организация рассмотрения дел", основной докладчик – д-р Джон Сорабджи. В статье охарактеризованы положения реформированного гражданского процессуального законодательства Украины, в котором прослеживаются идеи внедрения принципа "case management". Подготовлены предложения по определению сути этого принципа и более комплексной реализации в законодательстве Италии и Украины.

Ключевые слова: гражданское судопроизводство; принцип организации рассмотрения дела; эффективная и своевременная защита прав; европейский гражданский процесс.

I. Izarova, Doctor of Law, Docent

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine,
E. Silvestri, PhD, Professor, Department of Law
Head of training courses of ADR specialists, University of Pavia

"CASE MANAGEMENT" PRINCIPLE IN CIVIL JUSTICE: COMPARATIVE STUDY OF ITALIAN AND UKRAINIAN LAW

The aim of the article is to highlight one of the most current trend of civil procedure – the principle of "case management", which over the past twenty years confidently become one of the main reforming of civil procedural law in European states. The basis for this study was a national report, prepared by prof. Silvestri at the conference of the International Association of Procedural Law "On Judicial Management from comparative perspective", held on November 8-10, 2017 in Tianjin, China, the second session Case Management", the General Reporter Dr. John Sorabji. The article describes the provisions of the reformed civil procedural legislation of Ukraine, which follows the idea of introducing the "case management" principle. Proposals have been prepared to determine the essence of this principle and more comprehensive implementation in the legislation of Italy and Ukraine.

Key words: civil justice; the principle of "case management"; effective and timely civil procedure; European civil procedure.

[I.unifi.it/pluginfile.php/457346/mod_resource/content/1/Access%20to%20Justice%20Final%20Report.pdf](https://e-l.unifi.it/pluginfile.php/457346/mod_resource/content/1/Access%20to%20Justice%20Final%20Report.pdf) ; Sorabji John English Civil Justice after the Woolf and Jackson Reforms : A Critical Analysis. CUP, 2014. –284 p.

3. Judicial Case Management and Efficiency in Civil Litigation / C.H. Van Rhee (ed.) Ius Commune Europaeum, Intersentia, 2008.

4. Van Rhee C.H. Obligations of the Parties and their Lawyers in Civil Litigation: The ALI/UNIDROIT Principles of Transnational Civil Procedure in J. Adolphsen et al., Festschrift für Peter Gottwald zum 70 / C.H. Van Rhee. – Geburtstag. Beck, 2014. – P. 689–99.

5. Uzelac Alan Towards European Rules of Civil Procedure: Rethinking Procedural Obligations / Alan Uzelac. – Hungarian Journal of Legal Studies 58. – 2017. – № 1. – P. 3–18.

6. Tulibacka M. Common minimum standards of civil procedure / M. Tulibacka, R. Blomeyer, M. Sanz. – European Parliament, 2016.

7. Европейська Комісія, Рекомендація для Рекомендації Ради щодо Національної програми реформ в Італії 2017 і Позиція Ради щодо Програми розвитку Італії 2017, Брюссель, 22 травня 2017 р., пар. 9. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-europeansemester-country-specific-recommendations-commission-recommendationsitaly.pdf>

8. [Electronic source]. Access mode : http://www.csm.it/web/csm-internet/ufficio-per-il-processo/esperienze#Tra_prassi_positive_e_previsori_normative.

9. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV станом на 01 вересня 2005 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/ed20040318/print> .

10. Закон про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів від 23 березня 2017 р. № 6232. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415.

11. A Strategy for Access to Justice The Report of Access to Justice (2). – September 2015. [Electronic source]. Access mode : <https://www.justice-ni.gov.uk/sites/default/files/publications/doj/access-to-justice-review-part-2-report.pdf> .

Надійшла до редколегії 23.01.18